

Tóth Tímea

Beszámolóelemzés mutatószámok segítségével

A pénzügyi beszámolóban szereplő adatokat külső- és belső felhasználók is értékelik, a döntési folyamataikba felhasználják és beépítik. A belső felhasználók közé tartoznak a munkavállalók, a management, a vezetők és a tulajdonosok. A külső felhasználók közé pedig a partnerek, versenytársak, kormányzati szervek, hivatalok, befektetők és pénzügyi intézmények. Az egyes felhasználói csoportok információ igénye ugyan eltér egymástól, egy dologban azonban megegyezik: megbízható és valós képet szeretnének kapni a vizsgált vállalatról.

A beszámoló adatainak a megváltoztatása, azaz a beszámoló hamisítás az elkövetett visszaélések körülbelül 9%-át teszik ki. Az alacsony előfordulás ellenére ez a fajta visszaélés okozza a vállalatok számára átlagosan a legnagyobb veszteséget, ráadásul az észlelésig eltelt idő is hosszú, nagyjából 18 hónap. A hamisítás történhet pénzügyi és nem pénzügyi adatokon keresztül. Utóbbi adatok hamisítása további két csoportra bontható, az eszközök/források túlértékelése, illetve alulértékelése. ⁽¹⁾

A beszámoló hamisítás érdekessége, hogy az ilyen típusú visszaélések 55%-a kéz a kézben jár a korrupcióval és az eszközök hűtlen kezelésével. 22%-a érinti az eszközök hűtlen kezelését is, 11%-a korrupcióval is jár és 12%-a érinti kizárólag magát a beszámoló hamisítást. Az előfordulás gyakorisága földrajzi régióként változik. A legmagasabb Dél-Amerikában (17%), a legalacsonyabb pedig a Közel-Keleten és Észak-Afrikában, illetve Észak-Amerikában (8% -8%). ⁽¹⁾

A visszaélések elkövetése mögött mindig valamilyen külső, vagy belső nyomás, megfelelési kényszer áll. Annak érdekében, hogy a manipulált adatokat minél hamarabb ki lehessen szűrni, tisztában kell lenni azzal, hogy milyen motiváció állhat a háttérben. Ez természetesen vállalatról vállalatra változhat, de a leggyakoribb indokok a következők ⁽²⁾:

- Likviditási probléma áthidalása
- Befektetői elvárásoknak való megfelelés
- A vállalat megítélésének javítása
- Vállalati KPI-ok elérése
- Részvényárfolyam javítása

A manipulált adatok felderítésére alkalmas módszerek egyike a beszámoló pénzügyi elemzése. A pénzügyi elemzésnek az esetleges anomáliák felderítésén kívül is számos pozitív hatása lehet a vállalatok számára, úgy mint:

- Könnyen mérhetőek a fejlődési tendenciák
- Kapacitáskihasználás mérése
- Segít a gazdasági döntések előkészítésében, megalapozásában
- Hatékonyság, jövedelmezőség mérése

A vizsgálatot az alábbi, egymásra épülő lépésekben érdemes elvégezni:

- Vizsgálat tárgyának pontos meghatározása
- A vizsgálat tárgyához kapcsolódó mutatók értékeinek kiszámítása
- Mutatószámok trendelemzése, azaz az időbeli alakulásának vizsgálata
- A mutatószámok értékeinek összevetése a releváns ipari és/vagy vállalati mutatószámokkal
- A kapott eredmények kiértékelése

A vizsgálat tárgyának pontos meghatározása: A beszámoló információ gazdagsága miatt célszerű a vizsgálat tárgyát leszűkíteni és meghatározott területenként haladni. Ha meghatározásra került, hogy milyen terület esik a vizsgálat tárgyába, akkor hozzá kell illeszteni a megfelelő módszertant. A beszámoló adatainak elemzésére számos módszertan létezik, amelyeket az alábbi kategóriákba sorolhatunk ⁽³⁾:

- Vertikális elemzés
- Horizontális elemzés
- Arányszám elemzés

A vertikális elemzés során hányadokat számolunk, az eszközöket, a forrásokat és az eredménykimutatást egymástól elkülönítve és alábontva. Azaz vesszük például az eszközöket és megvizsgáljuk, hogy az egyes eszköz csoportok, főcsoportok, vagy mérlegtételek mekkora százalékot képviselnek a teljes eszközértéken belül.

A horizontális elemzés során a mérleg, vagy eredménykimutatás egy sorának az értékét egymást követő periódusokon keresztül vizsgáljuk, azaz a vizsgált tétel fejlődéséről kapunk képet.

Az arányszám elemzésnél a mérleg és az eredménykimutatás adott sorainak kapcsolatát vizsgáljuk.

Az elemzéshez felhasználható mutatószámok részletes felsorolására és bemutatására nem teszünk kísérletet, jelen cikkben azokból a mutatószámokból ismertetünk néhányat, amelyeket célszerű a visszaélések detektálására alkalmazni. ⁽⁴⁾

1. A likviditási ráta az egyik legnépszerűbb mutató, a rövid lejáratú követelések és kötelezettségek hányadosának az értéke. Képlettel:

$$\text{Likviditási ráta} = \frac{\text{rövid lejáratú követelések}}{\text{rövid lejáratú kötelezettségek}}$$

2. A likviditási gyorsráta a szűkített változata a likviditási rátának, itt ugyanis a számlálóba csak a legkönnyebben pénzzé tehető eszközök kerülnek, azaz a pénzeszközök, a likvid értékpapírok és a vevő tartozások. Képlettel:

$$\text{Likviditási gyorsráta} = \frac{\text{pénzeszközök} + \text{likvid értékpapírok} + \text{vevőkövetelések}}{\text{rövid lejáratú kötelezettségek}}$$

A likviditási ráta, vagy gyorsráta értékeinek növekedése mögött fiktív árbevétel – vevőkövetelés könyvelési tétel állhat. A fiktív követelés hosszabb ideig is a vállalat könyveiben maradhat, ezzel tovább torzítva a ráta értékét.

3. Vevők forgási sebessége: azt mutatja meg, hogy hány nap telik el a vevőkövetelés pénzügyi realizálásáig. A mutató értékét befolyásolja, hogy a vizsgált vállalat a vevőivel hány napos fizetési határidőre tud szerződni, illetve, hogy mennyire fizetnek pontosan. Képlettel:

$$\text{Vevők forgási sebessége} = \frac{\text{átlagos árbevétel}}{\text{átlagos vevőállomány}}$$

Abban az esetben, ha egy vállalkozás könyveibe fiktív árbevételt rögzítenek, úgy a követelésállomány tartósan magasabb marad, ebből kifolyólag pedig csökken a mutató értéke.

4. A készletforgás azt mutatja, hogy a készlet hányszor cserélődött ki, azaz hányszor került eladásra egy év alatt. Képlettel:

$$\text{Készletforgás} = \frac{\text{eladott áruk beszerzési értéke}}{\text{átlagos készletérték}}$$

A magasabb hányados érték a kedvező, hiszen az mutatja, hogy a készlet megfelelően forog. Azonban, ha a mutató értéke túl magas, az jelentheti azt, hogy a készletek egy része utulajdonítására, nem pedig értékesítésre kerül.

5. Készletforgási idő: A készlet forgási sebessége napokban kifejezve. Képlettel:

$$\text{Készletforgási idő} = \frac{365}{\text{készletforgás}}$$

A mutató értékében bekövetkezett jelentős növekedés visszaélést jelezhet, ugyanis, ha az átlagos készletérték eltulajdonítás miatt csökken, úgy a készletforgási idő értéke is csökkenni fog.

6. Nettó profit margin: A mutatóval az számszerűsíthető, hogy mekkora az egy pénzegységre vetített nyereség.

$$\text{Nettó profit margin} = \frac{\text{adózott jövedelem}}{\text{nettó értékesítés}}$$

Amennyiben nem történik változás az üzletmenetben, úgy a profit marginban sem indokolt a jelentős változás. A mutató értékében bekövetkezett növekedés a bevételekkel kapcsolatos visszaélést, míg a csökkenés fiktív költségeket és ezen keresztül fiktív kifizetéseket jelezhet.

A mutatószámok értékeinek kiszámítása után a kritikus lépés annak az eldöntése, hogy a kapott értékek megfelelnek-e a normális üzletmenet esetén várt értékeknek. Esetleg alatta/felette teljesítenek, és szükséges a további vizsgálódás. Ezt a kérdést több szempontból is érdemes körbejárni, hiszen önmagában egy mutató értéke nem alkalmas következtetések levonására.

Első lépésként a mutatószámok trendelemzését érdemes elvégezni. Célszerű időben legalább 5 évre visszamenőleg vizsgálni, hiszen ennél rövidebb időintervallum nem elégséges ahhoz, hogy egy esetleges periodikus ingadozást, vagy kiugrást azonosítani lehessen. Ha van lehetőség az adatok negyedéves, vagy havi lebontására, akkor a kapott eredményeket könnyebb elemezni. Például, ha az értékesítésben periodikus, évről-évre ismétlődő trend van, akkor az értékesítéshez és a vevőköveteléshez kapcsolódó mutatók esetében már fel lehet állítani egy várakozást, amivel a tényszámokat össze lehet vetni.

A kiszámolt értékeket nem csak periódusról periódusra érdemes összevetni, hanem úgymond külső értékekkel is. Ezek lehetnek a releváns ipari, vagy konkurens vállalat mutatószámai. Az összehasonlítási alapot azonban körültekintően kell megválasztani, hiszen hiába működik két vállalat egy iparban, egy nagy, multinacionális vállalat és egy kicsi, vagy közepes vállalat mutatószámaiban, például a vevők forgási sebességében akár jelentős eltérés is adódhat. Az iparági mutatók kiválasztására is hangsúlyt kell fektetni, hiszen teljesen másként működik egy termelő és egy pénzügyi cég. A mutatóik összehasonlításából téves következtetéseket lehet levonni.

A trendelemzés és az iparági összehasonlítás kellő alapot adnak annak az eldöntésére, hogy a mutatószámok értékei megfelelnek-e a normális üzletmenetnek, esetleg olyan kiugrás vagy visszaesés található bennük, ami további vizsgálatot igényel. Ha erre van szükség, akkor praktikus összekapcsolni, hogy milyen számviteli adat okozta az eltérést, például árbevétel, vagy vevőkövetelés és ezekhez milyen motiváció kapcsolódhat. A kapocs megtalálása után vizsgálni lehet, hogy az adott folyamatban hol történt, és a folyamatsértés és ki követte el.

Fontos kiemelni, hogy a visszaélést elkövető személyre, vagy személyekre helyezkedő nyomás önmagában nem elégséges feltétele a visszaélés elkövetésének, a lehetőségnek is rendelkezésre kell állnia. A mutatószámok vizsgálata jó eszköz a beszámoló hamisítás detektálására, a megelőzésére azonban nem. A megfelelő kontrollkörnyezet kialakítása és annak időről időre történő felülvizsgálata az, ami preventív jelleggel bír.

Felhasznált irodalom

- (1) ACFE Occupational Fraud 2022: A report to the nation. Link: [2022+Report+to+the+Nations.pdf \(amazonaws.com\)](#)
- (2) [Financial Statement Manipulation - Overview, Reasons, Factors \(corporatefinanceinstitute.com\)](#)
- (3) Huzdik Katalin – Baranyai Zsolt – Nagy László Pénzügyekről józanul, Nemzeti Közzolgálati egyetem, Budapest 2020. Link: [Penzugyekrol jozanul.pdf \(uni-nke.hu\)](#)
- (4) ACFE Fraud examiners manual, 2018 International edition